

REPORTATGE HISTÒRIA

La batalla de Belchite va ser una de les més cruentes de la Guerra Civil, amb més de 5.000 morts en dos setmanes. La de Lleida, que va culminar amb la presa de la ciutat per les tropes franquistes el 3 d'abril del 1938, va durar menys d'una setmana, però les baixes, entre morts i ferits, també es van atansar a les 5.000, i la ciutat va quedar molt danyada.

El barri de Canyeret va quedar destrossat pels bombardejos.

El pont Vell va ser volat pels republicans a la retirada.

Sacs terrers per protegir l'Eix del foc republicà.

'Lérida' a sang i foc

Dimarts farà 80 anys de l'ocupació franquista després d'una cruenta però desconeguda batalla

J.MARTÍ

Dimarts vinent es complirà el vuitantè aniversari de l'entrada a Lleida de les tropes franquistes per la Guerra Civil. El 3 d'abril, Lleida va passar a ser Lérida després de gairebé una setmana de bombardejos aeris i una cruenta batalla final, malgrat que passa desapercebuda en molts annals d'aquesta contesa. La caiguda de Lleida va arribar quan l'ofensiva franquista a Aragó després de recuperar la ciutat de Terol trenqués amb facilitat les línies republicanes, que no van poder contenir els adversaris malgrat la barrera natural que formaven el Cinca i el Segre. Les forces de Franco van creuar el Cinca i van entrar el dia 27 a Massalcoreig, que va ser així la primera localitat catalana que va caure a les seues mans. Hores després, la Granja d'Escarp patia el mateix destí i el dia 29 van caure Seròs,

Aitona i Soses, mentre que Alcarràs ho va fer el 30. Llavors, Lleida ja s'havia convertit en una ciutat fantasma, perquè la majoria de la població l'havia abandonat el dia 27. Joan Sa-

gués, al llibre *La Lleida vençuda i ocupada del 1938*, detalla que molts veïns es van refugiar en cases de l'Horta, mentre que altres i els que fugien de les localitats ja ocupades per l'exèrcit

rebel van emprendre la marxa cap a llocs de Catalunya més allunyats del front. "L'últim tren va marxar cap a Tarragona ple de gom a gom a les quatre de la tarda", assenyala. Això va fer

que els continus bombardejos de l'aviació franquista, que es van prolongar fins al 3 d'abril, fossin relativament menys mortífers que el del 2 de novembre del 1937, que va destruir el Liceu Escolar, malgrat ser més intensos.

No obstant, els morts civils es van comptar per centenars, uns quatre-cents, segons indica Sagués citant un treball de Josep Maria Solé i Sabaté i Mercè Barallat. Els comandaments republicans van intentar mantenir Lleida o retardar al màxim possible l'avanç franquista, per la qual cosa van organitzar una Divisió, la 46, sota el comandament de Valentín González *el Campesino*. Aquest era un militar comunista que va adquirir notorietat durant la guerra, però amb uns dots que estaven molt per sota de la seua popularitat, segons constata l'obra *Les batalles del Segre i la No-*

EL DETALL

Usdefruit del cementiri d'Alpicat durant nou mesos

■ Les tropes franquistes van ocupar el gruix de la ciutat el 3 d'abril del 1938, però no van poder creuar el riu i fer el mateix amb el marge esquerre fins al gener del 1939. Cappellet era poc més que unes quantes cases i la Bordeta, un poble, però el cementiri era en aquest costat del riu, així que durant nou mesos el cementiri d'Alpicat va passar a ser-ho també de la capital. Un

treball de Fabià Corretgé sobre les persones enterrades en aquest cementiri per la Guerra Civil detalla que entre l'abril del 1938 i del 1939 es van registrar 418 sepelis, dels quals 144 eren militars franquistes, 2 republicans (un d'ajusticiat) i 264 civils, així com vuit persones de les quals no consta la condició. Entre els civils, 38 van ser ajusticiats. I és que després de l'ocupació militar,

les noves autoritats van posar en marxa la maquinària repressiva. Sagués detalla que entre el juliol i el desembre del 1938 la delegació d'Ordre Públic va practicar 374 detencions i va obrir 5.400 expedients i fitxes, a més de posar a disposició de la justícia militar 107 persones. En una ciutat mig buida, aquest va ser només l'inici d'un llarg període de repressió.

Tots dos bàndols difonien les seues particulars 'fake news'. El diari de la CNT de Menorca va publicar el 4 d'abril que un gran contraatac havia fet fugir els franquistes de Lleida.

La destrucció de la ciutat va ser enorme. Un total de 110 edificis van quedar enderrocats i el 90% dels altres van quedar afectats en una mesura o altra.

Durant els nou mesos en què el front es va mantenir al riu Segre, la ciutat es va quedar sense ponts, ja que el pont Vell i el del tren van ser volats per frenar les tropes franquistes.

VICTOR HORN/PROPIETAT DE FUNDACIÓ CATALUNYA LA PEDRERA

Militars franquistes i alemanys es dirigeixen a la Seu, caserna i també presó de represaliats.

guera Pallaresa, de Pol Galitó, Manuel Gimeno, Rodrigo Pita i Josep Tarragona. Els defensors disposaven d'uns 10.000 homes i els atacants van iniciar l'ofensiva el 31 de març per ocupar dos zones elevades: el turó de Gardeny i les Collades de Sant Just, objectius que van aconseguir el dia 2. Els combats van prosseguir, moltes vegades casa per casa, primer als carrers Alcalde Costa i Acadèmia i, a mesura que els franquistes anaven avançant, per bona part de la ciutat. Finalment, els republicans van creuar el Segre després d'incendiar una illa de cases dels carrers Estereria i Pilota (en part de l'actual plaça de la Sal) i van volar el pont Vell (l'únic que hi havia) i el del ferrocarril. A partir d'aleshores, el front es va establir durant nou mesos al riu Segre, però gran part de la ciutat ja estava en poder de Franco. "En el día de hoy, el cuerpo de Ejército marroquí ocupó primero el Castillo de Lérida, la estación y la parte alta de la población, y posteriormente toda ella quedando solamente pequeños núcleos de resistencia que se están reduciendo rápidamente. También se ha ocupado el pueblo de Villanueva de Alpicat, Torrefarrera

y Torreserona." Aquest va ser l'informe oficial de guerra del 3 d'abril del quarter general de Franco, segons recull Sagués al seu llibre. De la magnitud de la batalla, en dona idea el fet que les baixes dels republicans, entre morts, ferits i presoners, s'estimen en unes 4.000 (el 40% dels membres de la 46 Divisió), i les dels franquistes, en gairebé un miler (el 10% de la 13 Divisió). I en l'aspecte material,

MORTS I FERITS

Les baixes entre els combatents s'estimen en prop de 5.000, i almenys uns 400 civils van morir

la destrucció de la ciutat va ser espantosa. Segons un informe de l'arquitecte municipal a inicis del 1939, 110 edificis van ser reduïts a runa pels bombardejos i el 90% de la resta van quedar afectats en menys o més mesura. El Canyeret va quedar gairebé enderrocats, però bona part de l'Eix, del Barri Antic, l'entorn de l'Escola del Treball i carrers com rambla d'Aragó, Democràcia, Comerç o Nord van patir una gran destrucció.

La caiguda va ser doblement simbòlica

El franquisme celebra en gran la presa de la ciutat || Dóna peu a suprimir l'Estatut i estrena la nova administració

[LLEIDA] La presa de Lleida pels franquistes va ser doblement simbòlica: era la primera capital catalana que queia a les seues mans i va servir com a assaig de la implantació de la seua administració, que incloïa eliminar l'Estatut i imposar institucions com el Govern Civil o la Diputació suprimides a Catalunya durant la República. Franco va firmar la llei que derogava l'Estatut el 5 d'abril. "Cataluña se incorpora a España sin Estatuto, ni compromisos bastardos y sin problemas separatistas. Cataluña es enteramente de España. Y España va a salvarla."

Així ho va reflectir el diari falangista *Ruta* en un article reproduït per Joan Sagués, que recull un bon nombre d'escrits publicats en diaris i revistes que mostren la gran repercussió que va tenir en territo-

El ban de Luis Ventalló.

ri franquista la caiguda de la ciutat, celebrada en nombroses ciutats i presentada com l'inici de la "reconquesta" de Catalunya. "Lérida ha quedado libre de la tiranía Catalana, Lérida es nuestra, ya no es separatista, ya no está entre la canalla que siempre se ha tenido a menos de ser Española", destacava *Labor*, l'òrgan oficial de la FET i de les JONS. *L'Heraldo de Aragón* ho va celebrar publicant sengles poemes dedicats a la victòria, uns dels quals començava així: "Viva la Lérida española./ no de la hoz y el martillo./ La de Isabel y Fernando/ como la quiere el Caudillo./ Al vuelo Lérida hermosa/ echa alegres las campanas./ que por tu liberación/ hoy lo hace toda España." I el nou governador civil, Luis Ventalló, va dictar un ban el 13 d'abril en el qual començava assenyalant que assumia el càrrec quan en part de la província "hermanos nuestros gimen bajo el yugo marxista y separatista".

"Consciente de la responsabilidad histórica que sobre mí cae, precisamente por ser el primer gobernador de la primera Provincia liberada de Cataluña, he venido en nombre del Caudillo y de su Gobierno a implantar en ella el Movimiento salvador de España [...] para que Lérida vuelva a ser lo que debiera haber sido siempre, un pedazo más de esta bendita tierra de España por la que tantos han dado su vida", prosseguia.

VICTOR HORN/PROPIETAT DE LA FUNDACIÓ CATALUNYA LA PEDRERA

Cartells franquistes a la plaça Paeria.